

Nr 55.

Av herr **Molin** i Dombäcksmark, om anslag till åtgärder för främjande av ordnad bokföring vid mindre jordbruk.

I årets statsverksproposition, nionde huvudtiteln, punkt 41 anhåller Kungl. Maj:t bland annat om ett anslag av 5,000 kronor till åtgärder för åstadkommandet av räntabilitetsberäkningar angående jordbruk.

Första statsmakten har sålunda visat sig vilja främja denna synnerligen viktiga jordbruksekonomiska angelägenhet, som under de senaste åren blivit allt mer aktuell. Vid 1913 års och 1914 års första riksdag förelågo motioner i ämnet men blevo de av riksdagen avslagna. Jag tillåter mig härvid hänvisa till motionen nr 1 vid 1914 års första riksdag, i vilken motion starkt poängterades att den begärda utredningen icke, såsom mången kunde föreställa sig, borde bli alltför vidlyftig. I motionen säges nämligen bl. a. å sid. 52: »I olikhet med vad mången lär föreställa sig, kräver denna undersökning (av hela jordbruksrörelsens ekonomi) en jämförelsevis ringa bokföring eller i stort sett blott upprättandet av inventarium vid varje räkenskapsårs början, kassaboksföring och uppgift å, vad som av gårdens avkastning blivit använt i hushållet etc.» I jordbruksministerns motivering för det åskade anslaget framhållas emellertid helt andra synpunkter än de som kommit till uttryck i såväl ovannämnda motion som ock de skrivelser, som lantbruksstyrelsen för sin del ingivit i ärendet till Kungl. Maj:t.

Det heter nämligen i jordbruksministerns motivering, att det för de allmänna räntabilitetsberäkningarnas utförande vore nödvändigt äga tillgång till ett stort antal bokföringar av detaljerad typ, emedan *endast* sådana skulle kunna lämna den ekonomiska belysning av jordbrukets olika driftgrenar, som vi hittills tyvärr saknat. Härmed menar jordbruksministern alltså, att å åsyftade kalkyler bör ställas de anspråk, att de må kunna upplysa om exempelvis vad det kostar att producera 1 liter mjölk,

1 kg. råg, 1 ko, när den står färdig att kalva, priset på 1 hästdagsverke o. s. v. Häremot vore givetvis intet att principiellt invända, om det nu blott ginge för sig att finna exakta svar på dylika frågor ungefär på samma sätt som t. ex. en kvarnägare, som köper och förmaler råg, kan på öret uträkna, vad det kostar honom att producera 100 kg. rågmjöl. Ett liknande tillvägagående kan dock ej praktiseras, när det gäller jordbruksrörelse. I denna konsumerar ofta en gren, vad en annan gren producerat. Korna t. ex. äta upp det av åkern lämnade fodret. Bevisen för olika jordbrugsgrenars bärighet måste gå i cirkel och det gives ingen möjlighet att komma in i denna utan att göra ett eller flera antaganden, då räkningen skall begynna.

En ladugårdsägare kan således enligt min mening aldrig utan reservation — det beror nämligen på huru han har beräknat — tala om, att hans ladugård gått med det eller det resultatet, för så vitt han ej, som ju dock rent undantagsvis är fallet, köper allt foder, eller m. a. o. driver sin ladugårdshantering rent fabriksmässigt. Svaret åter på, huru jordbruket *i sin helhet* gått, blir i långt högre grad ett svar i absolut bemärkelse. Ty i detta fall rör det sig om, vad som verkligen blivit köpt och sålt. Visserligen kunna ej heller härvid vissa uppskattningar undvikas (såsom för att finna värdet på, vad privat förbrukats av jordbrukets avkastning och emedan vid uppgörande av status en del värderingar måste äga rum). Men principerna för ifrågavarande värdesättning äro lättare att få allmänt erkända, alldenstund de ej behöva omfatta andra varor och prestationer än sådana som äga verkligt marknadsvärde. Samma sak skulle kunna uttryckas även med andra ord: Under det man lätt nog torde kunna komma överens om, och lätt nog för alla kan påvisa, huru det bör tillgå, då man skall beräkna det ekonomiska resultatet av lantbrukets resultat i dess helhet, så måste olika personliga uppfattningar skarpt bryta sig mot varandra och därtill hela förloppet för det stora flertalet lantmän förefalla invecklat och svårt att tillägna sig, när det gäller att bestämma det ekonomiska resultatet av den enskilda jordbrugsgrenen. Det kan ej undvikas, att grunden för huvudresultatets *uppdelning* å de olika driftgrenarna måste bestämmas av en personlig mer eller mindre godtycklig uppfattning. Tillåter mig i detta sammanhang åberopa ett uttalande av kansli-sekreterare C. Rohtlieb i »*Ekonomisk Tidskrift*» 1914, i en uppsats »De nyaste riktlinjerna för lantbrukets ekonomi», där det heter: »Även de bästa bokföringsresultat äro beroende av så många tillfälliga personliga och lokala omständigheter, att resultatet ej kan generaliseras, och en statistisk bearbetning ställer sig för detta ändamål ganska tidsödande och vanskelig.»

Det synes mig olämpligt att, redan med hänsyn till de vitt skilda förhållanden, varunder jordbruket bedrivs inom vårt vidsträckta land, i detta hänseende söka åstadkomma enhetliga bestämmelser. Men även om denna skiljaktighet fränses, så kvarstår alltid, att med stor sannolikhet tal, som giva uttryck för de olika driftgrenarnas bärighet, om de publicerades och spredos i stor utsträckning (som ju är meningen), icke skulle komma att medföra den med desamma avsedda nyttan för det allmänna. Den stora allmänheten skulle, vågar jag påstå, i nio fall av tio glömma bort, att uppgifternas egentliga värde till mycket stor del ligger däri, att de enhetligt funna resultatet vid jämförelse dem emellan under olika år otvivelaktigt lämna den *enskilde* stor vägledning, men att talen ej utan vidare kunna generaliseras, då de ofta måste vilseleda.

Det finnes anledning till att i detta sammanhang åberopa professor Nils Hanssons varning till medlemmar av kontrollföreningar, att utfodningsnormer numera »aldrig må betraktas såsom recept, enär lokala förhållanden med hänsyn till djurens produktionsförmåga, fodermedlens sammansättning och större eller mindre avvikelser från de vanliga medeltalen samt slutligen de lokala ekonomiska förhållandena alltid måste beaktas».

Men det är just denna begränsning och relativitet som den stora allmänheten icke uppfattat. Kontrollföreningssiffrorna hava sålunda oftast blivit betraktade såsom absoluta siffror, som angiva ladugårdsskötselns ekonomiska resultat och därigenom ej sällan lämnat en missvisande bild av ladugårdsskötselns ekonomi, varigenom på månget håll misstroende blivit väckt gent emot hela kontrollföreningsverksamheten. Det är fara värt att räntabilitetsberäkningar, baserade på ett system av beräkningar i stil med dem som ligga till grund för kontrollföreningsverksamheten, i sinom tid skola röna samma öde som kontrollföreningssiffrorna i den allmänna opinionen.

I detta sammanhang finnes säkerligen skäl till att upprepa vad jordbruksaposteln Rösjö en gång yttrat om ladugårdskontrollen, nämligen att den »så ofta blott blir ett sken, en formalitet — vägning, prov, papper och siffror, idel siffror, som icke bli livgivande», emedan ladugårdsägaren icke intresserar sig för uppgiften. Man må väl äga rätt till att fälla det omdömet, att om produktionskostnadernas beräkning rörande en enda gren, ladugårdsskötseln, visat sig kunna medföra så stora vanskligheter, huru mycket större måste då ej dessa bliva vid en kontroll av *alla* jordbruks-grenar.

Jordbruksministerns åsikt om räntabilitetsberäkningar är emellertid att till grund för desamma bör ligga en bokföring så detaljerad, att den allra minst omfattar särskilda konton för driftens olika grenar, men helst dock önskar jordbruksministern en ännu mer detaljerad typ eller en sådan, som omfattar jämväl växtodlingskonton med särskilda konton för de olika skiftena, i avsikt att fastställa produktionskostnaden och räntabiliteten för varje odlad gröda.

En sådan anordning vore teoretiskt sett måhända tilltalande. Men å andra sidan finnes det säkerligen skäl till att erinra om den jordbruks-ekonomiska stridsfråga, som väcktes av ingenjör Alf. Larsson för något år sedan rörande vårt jordbruks riktlinjer. Herr Larsson ifrågasatte, som bekant, ladugårdsskötselns räntabilitet. Striden upptogs från flera håll men utan att kunna lämna något resultat, till trots av det bevismedel man tycktes äga i det rikhaltiga siffermaterial vi med stora kostnader samlat medels ladugårdskontrollföreningarna med deras populärt anlagda beräkningssätt. Ifrågavarande siffror kunde alltnog *ej* klarlägga mjölkproduktionens ekonomi. Tror någon verkligen, att *liknande* kontroll över växtodlingen skulle bli mera belysande för den stora jordbrukareklassen i detta hänseende? Jag tror motsatsen, emedan saken blott bleve så mycket mera komplicerad, även om jag *ej* vill förneka att beräkningen av en viss produktionsgrens bärighet erhåller större vederhäftighet, då bokföringen omfattar *hela* jordbruket, än en enda gren blott. Men att undersöka *hela* jordbrukets bärighet erbjuder alltid i och för sig mindre vanskligheter än försöket att ekonomiskt belysa den enskilda grenens ekonomi.

Att bearbeta längst gående, detaljerade lantbruksbokföringar synes mig åtminstone helt falla inom den jordbruksekonomiska forskningens och vetenskapens område. Även denna borde visserligen omhändertagas av staten och säkerligen då helst omfatta vissa områden, så att alla egendomar inom en trakt bleve föremål för en ekonomisk undersökning. Massundersökningar däremot böra hava till syfte att få klarhet om, huru lanthushållningen i sin helhet bär sig, ty endast med denna begränsning kunna dess resultat bli till odelad nytta för allmänheten. De mycket omtalade schweiziska räntabilitetsberäkningarna hava blivit lagda på en sådan grund. Deltagarna häri få lära sig att med noggrannhet redovisa sina inkomster och utgifter, att en gång om året göra ett överslag av sin förmögenhets ställning och att på ett systematiskt sätt föra behövliga anteckningar rörande förbrukningen i familjens hushåll av egendomens produkter. Mera detaljerad bokföring för att undersöka vissa grenars räntabilitet skulle kräva ett mycket vidlyftigare anteckningssystem. Detta

kan ej bliva ett mera allmänt system. Men redan det förra tillvägagångendet verkar individuellt uppfostrande. Resultaten av de olika jordbruken i deras helhet sammanställas i Schweiz i vissa grupper. Därigenom sättes man i tillfälle iakttaga, huru exempelvis jordbruk, baserade på mjölkproduktion bära sig i jämförelse med andra, där man huvudsakligen lägger an på gödning av djur o. s. v. Villkoret för att genom dylik klassificering erhålla en allmän bild av jordbruk av olika typer eller m. a. o. för att få de individuella olikheterna utjämnade består naturligtvis däri, att undersökningen, som sagt, omfattar *många* jordbruk inom varje grupp.

Till jordbruksstatistiska avdelningen av Statistiska centralbyrån inströmma sedan några år tillbaka redogörelser från hushållningssällskapens s. k. lokalundersökare. Ifrågavarande uppgifter, vilkas insamlande redan kostat staten avsevärda belopp,*) måste anses vara synnerligen värdefulla och så tillförlitliga, som det överhuvud taget står till att få. De inhämtas nämligen på ort och ställe av för uppdraget särskilt instruerade personer och omfatta särskilt arealuppgifter, som eljest visat sig vara mycket svåra att exakt få veta genom lantmännen direkt, ehuru de äro oundärliga vid alla räntabilitetsberäkningar. Ty man måste ju alltid räkna med avkastning per viss ytenhet.

Vore det då ej något att tänka på att söka rent av utvidga denna lokalundersökning, vartill grunden redan är lagd, så att den omfattade jämväl hela jordbruksdriftens ekonomi? Samarbete i någon form mellan denna institution och bokföringsföreningarna skulle säkert lända till sakens nytta.

Jag har med detta velat fästa riksdagens uppmärksamhet på att, då det nu gäller att anslå 5,000 kr. till åtgärder för åstadkommande av räntabilitetsundersökningar angående jordbruk, det ingalunda kan vara välbetänkt att på förhand binda sig med en allmän motivering för anslaget så, som jordbruksministern presterat i statsverkspropositionen. Innan räntabilitetsberäkningar kunna komma i fråga, gäller det att uppgöra en plan. Och för detta kräves utredning. Att på förhand binda denna utredning genom att anvisa riktlinjer (och i all synnerhet sådana riktlinjer som jordbruksministern velat uppdraga) vore i högsta grad olyckligt och ägnat att förrycka utredningen av dess resultat. Må en förutsättningslös utredning komma till stånd för de pengar riksdagen anslår. Om utredningen blir förutsättningslös är det att hoppas att utredningsmännen

*) År 1913 anslogs av riksdagen 25,000 kr. till dessa lokalundersökningar. Hushållningssällskapen bidra med lika summa; $\frac{1}{6}$ av landet (i alla län samtidigt) skulle undersökas.

få till uppgift att jämföra bägge de av jordbruksministern och av mig framförda riktlinjerna i och för kommande räntabilitetsberäkningar med varandra, och är jag då djärv nog att förmoda att rätten skall befinnas ligga på min sida.

För saken lyckligast vore dock om riksdagen själv ville taga ställning till frågan om motiveringen till anslaget. För den händelse ej riksdagen finner sig böra bifalla Kungl. Maj:ts förslag med understrykande av att utredningen bör bli förutsättningslös, varigenom möjliggöres för blivande utredning att jämväl taga hänsyn till här ovan gjorda erinringar, tillåter jag mig föreslå,

att riksdagen måtte såsom bidrag till åtgärder för främjande av ordnad bokföring vid mindre jordbruk å extra stat för år 1916 anvisa ett förslagsanslag av kronor 15,000, ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må härav i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som ovan föreslagits, använda högst 5,000 kronor till åtgärder för åstadkommande av räntabilitetsberäkningar angående jordbruk.

Stockholm den 23 januari 1915.

Emil Molin.